

הלכות לולב סימן תרנא

באר הגולה קכה

ש' מימרא דרבא לוי
ל"ח ת
תוספות
וקראו ש' שם קשם
העירון
הירושלמי א' הירא"ש
וכן כמב' השו"ר בשמו
ב' תשובת מהר"ל

שתי פעמים לפי שפופלים אותו: הגה ה"ש אומרים (מא) שהשליח צבור מנענע גם-כן כשיאמר "לאמר נא ישראל" כו' אכל לא ב"יאמרו נא", וכן נהגו (הגהות אשרי" פ' לולב הגזול ומהיר"ל ומנהגים): **ט** שהנענע הוא, (מב) שמוליק ידו ממנגדו והלאה וינענע שם תשלוש פעמים בהולכה וישלוש פעמים בהקאה (יט) (טורף הלולב (מג) ומכספס העלין בכל נענוע) (רי" פ' לולב הגזול), ואחר-כך מטה ידו לצד אחר ועושה כן, וכן לכל צד *מארבע צדדין *ומעלה ומטה: הגה (מד) וההולכה וההקאה היא עצמה הנענע, כי מוליק ומביא שלש פעמים לכל רוח (טור בשם גאון). ומטיח ראש הלולב לכל צד שמנענע נגדו. ורקשמנענע למטה הופכו למטה ומקרי דרך גדילתן (כ"ט). (מה) הואיל ומחזיק אותן בידו וכל דרך גדילתן (כ"ט). ויש מן הדקדקן (ט) שלא להפך הלולב כשמנענעין למטה (מהיר"ל וכו' בשם אביו, וכן שמע ממהר"ר שכנא שראה כן ממהר"ר יעקב פולק, וכ"כ בכתיב האר"י). והמנהג פסקא ראשונה (מו) וכן נראה לי עקר: **י** (מו) יניקין דרך ימין בנענעו

שערי תשובה

מזוה, ולענין מילה נהגו עשה פזרין להקדים מצפרא, ומ"מ אם פנתו לעשות מצוה מן המסכת מפר לשונות אפילו זמן מרובה כל שנזאי לו שיבוא ליד מצוה מן המסכת דין ג"כ ור"י ועומד הוא לעשות מצוה מן המסכת ומתשכחו הטובה מצטרף למעשה, ואזיה מיומא דף ו דיקא דיאק טמאים וטהורים וכו', והך דסימן כה תתם מה שמקדים יציית לאו משום דמצוה מן המסכת הוא כו', ולכן אם יודע בודאי שיבוא לו אחרונא מהדר יותר יש להמחין על מצוה מן המסכת, ע"ש, והעסקמי בקצרה להתקדמו מה במקום אחר. ועין בשו"ת ח"צ לענין כחוש בבית האסורים והביתחורו שיצא פעם אחת בשנה כו', ודמסיס בה: במצוה אחת לעשות לעשותה חיים שלא מן המסכת ולמקור מן המסכת, טוב להמחין למקור ואין בזה משום מעדיין על המצוה כו', ע"ש, והובא ליעיל בבח"ט סימן צ, ועין בנ"א ליהוה סימן מב שהביא דברי שבו"י בזה החסדים עמו, ועם הביא ג"כ הך דינא דהח"צ שהוא דין הנדב"י. ועין לקמן בתשובת שבו"י והח"צ שהבאת שם בענין מי שהתחיל פקעת גזול של שנה כו', ע"ש: [ט"ו] שלא להפך. עכ"ש. וכו' ג"כ בשו"ת חפזי בית"ההד"ה סימן כב, ע"ש:

באר הגולה

* מארבע צדדין. למי שארבע רוחות שלו, כדי לעצור רוחות רעות⁽⁷⁶⁾ [גמרא]: * ומעלה ומטה. כדי לעצור טלילים רעים [שם]:

באר היטב

הלולב נגד הקנה, ספר פניות, ומהיר"ל הנה נשאר עומד במקומו ופניו למזרח בכל הנענועים רק הפך ידו נגד הרוחות, ונגד המערב הרים הלולב על כתפו מאחוריו, ע"ש: (י"ט) טורף. האחרונים האריכו בזה, והעלה הש"י שמתחלה ראי לטל בדרך זה, והנינו שנוטל הלולב ומוליכו בלא נענוע עד כנגדו ושם עושה ג' תנועות קטנות דרך הולכה והקאה ואח"כ מביא אצלו ומקרבו הרבה אל גופו בלי נענוע, ואחר הקרוב אל גופו נענע תנועות קטנות כמו בהולכה, ואח"כ עושה הולכה והקאה בלא נענוע כלל ב"פ, וכן יעשה במעלה ומוריד, ובזה יצא ידו כל הדיעות, ע"ש. והמ"א העלה שדי כשטורף העלין בשעת הולכה, וכן נהגין, ע"ש: (ט"ו) שלא להפך. וכן כתב בתשובת שבו"י והח"צ שהבאת שם בענין מי שהתחיל פקעת גזול של שנה כו', ע"ש: [ט"ו] שלא להפך. עכ"ש. וכו' ג"כ בשו"ת חפזי בית"ההד"ה סימן כב, ע"ש:

משנה ברורה

ב"הודו" הראשון: (מא) שהשליח צבור וכו'. הינו, שהשליח צבור מנענע ב"הודו" ו"יאמרו נא", אכל ב"יאמרו נא בית אהרן ו"יאמרו נא יראי ד' לא מנענע (דקשאמר "לאמר נא ישראל" (נא) הוא כמו הנקרה לצבור שיאמרו "הודו", על-כן מנענע עמהם, מה שאין כן ב"יאמרו נא" שאין מדבר על כלל ישראל), והקהל מנענעים בכל פעם שעותים "הודו", הרי ארבע פעמים ב"הודו", וב"אנא נד" [הושיעה נא" השליח צבור והקהל מנענעים שתי פעמים, וב"הודו" שבסוף גם-כן הקהל והשליח צבור מנענעים שתי פעמים. ואם מתפלל ביחודי (נב) אינו מנענע אלא ב"הודו" שבתחלת ההלל (נג) ובסוף ההלל וב"אנא ד' הושיעה נא". אם לא הביאו לו הלולב ובאמצע הלל הביאו לו, מפר לברך עליו בין הפרקים, והנינו בין מזמור למזמור⁽⁶⁸⁾ [ח"א]: **ט** (מב) שמוליק ידו וכו' וינענע שם שלש פעמים בהולכה וכו'. ורצה לומר, ההולכה עושה (נד) פעם אחת אכל הנענוע בעת ההולכה עושה שלש פעמים, וכן בהקאה כשמביא הולב אצלו עושה גם-כן הנענוע שלש פעמים. ועין לקמה בהג"ה: (מג) ומכספס העלין⁽⁶⁹⁾. רוצה לומר, ככסוס מעט⁽⁷⁰⁾. והמנענעין בכח⁽⁷¹⁾ עד שכמעט שהלולב נשבר על-ידי זה, הוא טעות⁽⁷²⁾ [ח"א]: (מד) וההולכה וההקאה וכו'. ההג"ה חולק על המספר, (נא) ונדעתו דצריך להוליק ולהביא שלש פעמים, כמו שכתב לקמה, והא דכתב 'היא עצמה הנענע', (נו) אין רוצה לומר שאין צריך נענוע כלל, דהא כתב ליעיל בהג"ה: מכספס העלין בכל נענוע, אלא רוצה לומר שלא יעשה הנענועים פעם שניגמר ההולכה וההקאה, אלא יעשה בעת ההולכה וההקאה גופא ובכספס, כמו שכתב מקדם: (מה) הואיל ומחזיק אותם בידו וכו'. ורצה לומר, הואיל והשטיל לעשות אותם מתחלה בידו הנה דרך גדילתו, טוב אין מקפידין על נענועין שיהיה דרך גדילתו; אכן המדקדקין מחמירין שלא להפך וכו', משום חשש שהיה שלא בדרך גדילתו, ולא דמי לכל שאר הנענועים, שאינו אלא משה לצדדין ולא מהפך ממש, מה שאין כן בזה אם הפך יתה ראשו למטה וסופו בידו, ועל-כן לא יתקנו אלא ישפיל הלולב למטה אחר העלאה של פעמים: (מו) וכן נראה לי עקר. והש"י כתב דיותר טוב שלא להתקנו⁽⁷³⁾, דבזה יוצא ידי הכל, ואי מהפכו יש לחשש שמא אותה דעה עקר שאין זה דרך גדילתו, וכן כתב בדרך-החיים ובחמ"י אדם שכן הוא נכון: **י** (מז) ניקין דרך ימין בנענעו מנחה דרום וכו'. וכן העתיק בדרך-החיים ובחמ"י אדם, דכן הוא המנהג הפשוט במדינותינו. והשעם, דהתקמים ההירוריות אומנו תמיד, שתמיד תתקן את הדרך שהוא בקימין שלף, במקום שיש ימין ושמאל לפניו תתברר לך הזמין שלף, ואין חלוק בין אשר לאינו אשר⁽⁷⁴⁾ [מ"א]. ועתה אסדר בקצרה סדר הנענועים כפי מה שנהגו במדינותינו⁽⁷⁵⁾. סדר הנענועים לרוחות: יחזיר פניו למזרח⁽⁷⁶⁾ (ט) וישרדו של לולב לצד פניו, ויעשה שלשה (סא) הולכות למזרח ושלשה הבלאות, והנינו שמוליק ידו עם הלולב ממנגדו והלאה שלש פעמים, (עג) ונכון שגם ככספס פעלין בשעת הולכה והקאה, ובשעת הקאה (ס) יקריבו הרבה אל גופו נגד התנה, ואחר-כך ישה ראש הלולב⁽⁷⁷⁾ לדרום ויעשה גם-כן שלש פעמים הולכה והקאה, הכל כמו במנחה, אכל אין צריך להפך פניו להצד שמנענע, רק ישה ראש הלולב לצד שמנענע, וכן לצד מערב⁽⁷⁸⁾ ישה ראש הלולב על כתפו ומוליק ומביא

שער הציון

(כא) ט"ז: (ב) ח"י אדם: (ג) פשוט: (ד) הגר"א ושי"א: (ה) וזה דלא כתב ההג"ה בשם יש"א אמרים, משום דאין מזכר במסכת בהדיא שפנתו הולכה והקאה פעם אחת, ונרבה כן בכמה מקומות [פמ"ג]: (ו) הגר"א [וכן מוכח מדרכי-משה שהיבא בקמ"א אברהם], והמלשים "טור בשם גאון" טועה [הגר"א]: (ז) אחרונים בשם ספר הפניות: (ח) טור ושאר פוסקים. והנה בכאר היטב העתיקו) דעת הש"י בענין זה והנינו שמתחלה עושה הולכה בלא נענוע עד כנגדו, ושם עושה ג' תנועות קטנות דרך הולכה והקאה, ואחר-כך מביא אצלו ומקרבו הרבה אל גופו בלי נענוע, ואחר הקרוב אל גופו נענע תנועות קטנות כמו בהולכה, ואחר-כך עושה הולכה והקאה בלא נענוע, וכן יעשה במעלה ומוריד, ובזה יצא ידי הכל, עכ"ל, אכל אנכי העסקמי דברי הדרך-החיים, וכמו שכתב המגן אברהם שכן נהגו במדינותינו כדעת הג"ה הנ"ל: (עג) לצאת גם דעת הרמב"ם בענין זה: (ס) לצאת דברי הש"י שכתב לענין הקאה:

הִלְכוֹת לּוֹלָב סִיּוֹן תּרנא

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק מא]

דְּהִקְנוּ בֵּין מְזוּמָר לְמְזוּמָר⁶⁸.

ולקחתם לכם' שתהא לקיחה ביד, בזה הדין שהלקיחה צריכה להיות כדרכה והיינו כל אחד בימין שלו, לבין הדין ש'כל פניות שאתה פונה לא יהיו אלא לימין' כנענעים שבוה דנים על רוחות העולם וגם איטר נמשך בזה אחר רוחות העולם, ולכן גם האיטר מקיף דרך ימין כל אדם. וכן הדין לגבי הקפת הבימה בהושענות, שהיא דומיא דהקפת המזבח, שאין מחלקים בין מי שהוא איטר למי שאינו איטר.

75 והמתפלל במקום שנוהגים לנענע שלא כמו שהוא רגיל, כתב החיי אדם (כלל קמ"ד סי' ד) שלא ישנה ממנהג המקום אף אם הם נוהגים להחזיק את הלולב הפוך כשנענעים כלפי מטה. וכן דעת הגר"ש וואזנר (ארבעת המינים כהלכתם פ"ז סל"ח), והגר"י קרליץ (שלמי תורה סי' סו אות א) שיתכן שיש בזה חשש של לא תתגודדו, וכן היתה ההנהגה הגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ"ר פח), שבעת שביקר על הלולב בבוקר בסוכתו, עשה את הנענעים כדעת האר"י ז"ל, שכן הורגל מילדותו ולא רצה לשנות, אך בעת אמירת ההלל בבית הכנסת נענע כמו הקהל, משום לא תתגודדו. וכן הורה הגר"ח קניבסקי (ארבעת המינים כהלכתם שם, תורת המועדים ס"ק כז אות ג), שגדר לא תתגודדו היינו בדבר שניכר שלא נוהג כמו הציבור, וכיון שנענעים הם דבר הניכר, לכן המתפלל בבית הכנסת שנוהגים לנענע שלא כמנהגו, צריך לנענע כפי מנהג המקום.

מאידך, הערוך השלחן (סכ"ב) כתב, שנראה שאם אחד רוצה שלא לנענע ככל הציבור, הרשות בידו ואין בזה משום לא תתגודדו כיון שאין זה חוב גמור. והוסיף שכן מוכח במשנה (סוכה פ"ג מ"ט), שאמר ר"ע צופה הייתי ברי"ג ור"י שכל העם היו מנענעין גם באנא ה' הצליחה נא והם לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא. [אכן, הגר"ש אייערברך (הליכות שלמה סוכות פ"א ארחות הלכה הע' 80) ביאר את המשנה שודאי גם הם נענעו את הלולב כשכל הקהל אמרו הצליחה נא, אלא שהם עדיין אמרו הושיעה נא. וביאר שזהו לשון צופה הייתי, שכדי לשים לב לזאת אין די בראיה אלא צריך צפיה]. וכן כתב בא"א (בוטשאטש, סט"ז), שלא שייך לא תתגודדו במנהגי הנענעים, משום שכ"ע מודים שבדיעבד יוצאים ידי חובה בכל אופן של נענעו, ואם כן אין זה שינוי אלא במנהג ולא בתקנה. וכן הורה הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פ"ב אות ט) שאין בזה משום לא תתגודדו, כיון שבזמננו שיש כמה מנהגים ידועים הרי זה נחשב כשני בתי דינים בעיר אחת. טעם נוסף הביא התורת המועדים (ס"ק כז) בשם הגר"ש אלישיב שאין בזה לא תתגודדו, כיון שכל אחד עוסק בנענעים ואינו שם לב כיצד חבריו עושה.

76 משמעות דבריו שיש להתחיל לנענע לצד מזרח, וכן דעת הגר"ש אלישיב (הערות, סוכה מז, ב ד"ה והנחתו) שיתחיל לנענע קודם לצד מזרח, אף אם מתפלל בבית הכנסת שצד מזרח אינו מכוון כנגד ירושלים וכנגד המקדש. [אכן, בשו"ת בצל החכמה (ח"ג סי' סג אות א) כתב ששיקף המעלה היא להתחיל תמיד כנגד פניו ולהקיף לצד ימין, ודייק את לשון השו"ע וכן הוא לשון המהרי"ל (סי' מ) שכתבו 'יקיף דרך ימין בנענעו מזרח וכו'', הרי שלא הוכיח אלא שיקיף דרך ימין, ורק כיון שהם התפללו לצד מזרח ארץ ישראל לכן כתב מזרח דרום, וממילא תמיד יתחיל לנענע לצד פניו ואחר כך יפנה לימין. וכן כתב במשנת יוסף (הלכות בית הכנסת סי' מא). ולכן כתב בשו"ת בצל החכמה (שם אות ג), שאף הנהגה כדעת האר"י ז"ל, אם אינו יכול לכיון את הרוחות וכגון שנוסע בספינה או במטוס, יתחיל לנענע כנגד פניו ואחר כך יקיף לימין ובוה ודאי שיוצא ידי חובה לדעת השו"ע].

90 המשך במילואים עמוד 90

68) ומה נחשב בין הפרקים בפרקי ההלל, כתב לעיל (סי' תפ"ח ס"ק ה), שפרקי ההלל הם כדלהלן: הללויה הללו עבדי ה' וגו', בצאת ישראל ממצרים וגו', לא לנו ה' לא לנו וגו' [עד סוף פרק ה' זכרנו' וגו'], אהבתי וגו' [עד סוף פרק 'מה אשיב' וגו'], הללו את ה' כל גויים וגו', מן המצר וגו'. והביא שהרד"ק כתב, שמן המצר אינו תחילת המזמור, אלא מתחיל הודו לה' כי טוב וגו'.

[משנ"ב ס"ק מג]

ומקפסם העליון⁶⁹. רוצה לומר, כפסוס מעט⁷⁰. והקפסעין כפח⁷¹ וכו', על-ידי זה, הוא טעות⁷².

69) בטעם כסכוס העלים כתב הלבוש (ס"ט), לפי שהסמיכו חכמים מצות נענעו על הפסוק (דברי הימים א טו לג) "אז ירננו עצי היער", שמשמעו שהעצים ירננו, לפיכך צריך לנענע שדרה ועלים, כדי להשמיע קולם, שזהו השיר והרינון של העצים [וכבר ציין לפסוק זה במשנ"ב לעיל (ס"ק לח)].

מקור דין כסכוס, כתב הריטב"א (סוכה לח, א ד"ה אמר רבא וכן ללולב) וכן כתב בביאור הגר"א (ס"ט), שהוא ממה שצריך שהלולב יהא גבוה מההודס והערבה טפח כדי לנענע בו, ואם הנענע הוא רק הולכה והבאה מדוע צריך שהלולב יהא יותר גבוה, אלא שרק כך אפשר לכסס כראוי שיהיה ניכר הכסכוס, ומוכח שיש דין כסכוס.

70) ובלולב שכל עליו מכוסים בקורא ואי אפשר לכסס בו העלים, כתב הבכורי יעקב (סי' תרמה ס"ק א) שאין נכון ליתלו, ולכן כתב שיפריד את רוב העלים, לבד מג' העלים העליונים, ואז יוצא גם דעת הפוסקים שצריך שהלולב יהיה מכוסה בקורא, וגם מקיים מצוות נענעו על ידי כסכוס שאר העלים.

71) ואופן הנענע, הביא הרבנו מנוח (על הרמב"ם, הלכות לולב פ"ז ה"ט), את דברי התוספתא שכשאתה מנענעו יתנענעו ראשו והוציו, וכתב הרבנו מנוח שאפשר לפרש שבא ללמד שלא ינענעו בדרך היאוש שאז אין מתנענעים ראשו והוציו אלא בכח חריזות שיתנענעו ראשו והוציו, וכמו שכתוב "כל עצמותי תאמרנה".

72) ואם נשברה השדרה של הלולב מחמת הנענעים, ראה מה שכתב לעיל (סי' תרמה ס"ק ד).

[משנ"ב ס"ק מו]

והט"ז קָתב דְּיוֹתֵר טוֹב שְׁלֵא יִהְיֶה נְזוּב⁷³.

73) וכן כתבו הערוך השלחן (סכ"ז), והכפ החיים (ס"ק מז) בשם האר"י ז"ל, שיש להיזהר לנענע את הלולב כדרך גדילתו, שורשו למטה וראשו כלפי מעלה, אלא שבעת שמנענע לכיון מטה ישפיל את ידיו יותר למטה ממקומם, ושם ינענע את הלולב שלושה פעמים ראשו למעלה וסופו למטה, וכדברי המשנ"ב לעיל (סי' מד).

[משנ"ב ס"ק מז]

רְאִין חֲלוּק בֵּין אֶטֶר לְאִינוּ אֶטֶר⁷⁴ וכו', כְּפִי מַה שֶּׁנֶּהוּג בְּמִדְּוֵינֵינוּ⁷⁵ וכו', יִתְּוִיר פְּנֵיו לְמִןְרַחֵת⁷⁶ וכו', וְאֶתְרֵי קָף יִשֶׁה רֵאשׁ הַלּוֹבֵב⁷⁷ וכו', וְכֵן לְצַד מַעְרָב⁷⁸.

74) הטעם שגם איטר מקיף דרך רוח ימין כל אדם, אף שלגבי נטילת לולב דעת הרמ"א לעיל (ס"ג) שאיטר נוטל בימין שלו שהוא שמאל כל אדם. ביאר בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' קנא) שיש הבודל בין אדם דנים מצד ימין של יד כנטילת לולב שדורשים מהפסוק

מילואים הלכות לולב סימן תרנא המשך מעמוד קודם

'לכם' ובעומר כתוב 'לכם', ולומדים גזירה שוה מהעומר שכתוב שם 'מהחל חרמש בקמה' ודרשו חז"ל 'בקומה', והיינו שצריך להיות בעמידה וכן הדין בלולב. [טעם זה הביא במשני' לעיל (סי' ח שם) לענין עטיפת הציצית שצריכה להיות בעמידה]. טעם נוסף כתב שם, שלמדים 'קידה קידה' מאגדת אוזב, שצריך לקחתם בעמידה.

[משנ"ב ס"ק כז]

ויקבץ מעמד⁴⁵. ונטילתו תהיה גם כן מעמד⁴⁶.

(45) וכן כתב לעיל (סי' ח ס"ק ב) לגבי ציצית, שצריך לומר את הברכה בעמידה, משום שכל ברכות המצוות צריכות להיות בעמידה.

(46) ובטעם הדבר כתב השבלי הלקט (סי' שסו) משום שבלולב כתוב

הלכות לולב סימן תרנא המשך מעמוד קכה

דרום צפון מעלה מטה ומערב. וכן הוא בערוך השלחן (סכ"ז). והכפ החיים (סי' מט ו-קג) כתב שעל פי הארי' צריך לנענע כסדר הזה, דרום צפון מזרח מעלה מטה ומערב, וכן הובא בבאר היטב (סי' כ) ובשע"ת (סי' כ).

[ביה"ל ד"ה מארבע]

למי שארבע רוחות שלו, כדי לעצור רוחות נעות⁷⁹.

(79) ובכונת הנענועים, כתב הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה סוכות פי"א דבר הלכה אות לב), שיש להסתפק האם צריך לכונן כונה זו כיון שכל תקנת הנענועים היתה לשם כך, כמבואר בגמ' (סוכה לו, ב), או שאף שזוהי סיבת התקנה מ"מ אין מוטל על האדם לכונן אלא שהוא מקיים מצוה דרבנן, ותשאר בצ"ע.

(77) משמעות דבריו שכשמתה הלולב יטה רק ראש הלולב ולא יטה הלולב לגמרי [וראה לעיל (סי' טז) שכתב שהנוטל ארבע מינים באופן שהם מוטים על צידם לא יצא ידי חובה]. וכן כתב הארי' ז"ל (פרי עץ חיים שער הלולב פ"ג), שלא יטה את הלולב לגמרי, אלא לעולם יהיה ראש הלולב כלפי מעלה כדרך גדילתו. וכן כתב בבכורי יעקב (סי' לה). ובשעת הנענועים, כתב הארי' ז"ל (פרי עץ חיים שם) שיש להזהר עפ"י הסוד שלא יגע ראש הלולב בכותל. וכן כתב בשמו ביסוד ושורש העבודה (שער האיתון פי"ד). ובבכורי יעקב (סי' לו) כתב, שמלבד הטעם שעל פי נסתר, יש להזהר בכך גם מצד הדין, כיון שבקל ייקטם ראשו או תיחלף התימות בעת הנגיעה בכותל.

(78) ואופן הנענוע על פי הארי' ז"ל, כתב המג"א (סי' כא) שינענע מזרח

הלכות לולב סימן תרנא המשך מעמוד 250

(89) ואם היתה השיחה מענין הלולב וארבעת המינים, כתב הכפ החיים (סי' קב) שבבציור כזה אין צריך לחזור ולברך, וכמו שהתבאר בשריע לעיל (סי' קסז ס"ז) לגבי ברכת הנהנין, שאם שח בין ברכה לאכילה מענין הדבר שבידו עליו, אינו צריך לברך [וכן משמעות דברי הביה"ל בהמשך שכתב ז"ל שאישי בדברים בטלים בתיים].

הרי זה נחשב שלא בזמנו, הרי לא התכוין להוסיף על מצות לולב, אלא רק בשביל לקיחת הערבה, וממילא אינו עובר על איסור 'בל תוסיף'.

[ביה"ל ד"ה ואם]

ואם שח פיניקס צריך לברך וכו'⁸⁹.

הלכות לולב סימן תרנב המשך מעמוד 252

שוכב, כתב שם שאינו מעכב, שהרי יש אחרונים הסוברים שאינו מעכב אלא כשהופכו לגמרי ואינו שוכב, ולכן יש להקל.

(12) ולגבי הוצאת הלולב לרושת הרבים ביום טוב, כתב השו"ע לעיל (סי' תקיח ס"א) שמתוך שהותרה הוצאה ביום טוב לצורך אכילה, הותרה גם שלא לצורך, וכתב במשני' שם (סי' ד) שלכן מותר להוציא את הלולב כדי לצאת בו, משום שהוא צורך מצוה. וראה מה שכתבנו שם בענין הוצאת הלולב ביום טוב לצורך נשים וקטנים, וכן בענין הוצאת הלולב למי שרק משום חיבוב מצוה אוחזו בידו כל היום. ולגבי טלטול הלולב ומיניו לאחר שכבר נטלהו לצאת בו, ראה מה שיתבאר בזה לקמן (סי' תרנב ס"ד).

(13) וביאר בזה הערוך השלחן (ס"ד) שמה שאמרו מיחזו כיוהרא, אין זה אלא לגבי החזקת הלולב בשעת התפילה, שזה נראה כיוהרא במה שהוא בטוח שהמצוה לא תטרידנו, אבל לגבי הבאת הלולב בעצמו לבית הכנסת והחזרתו לביתו, דאי שבוה לא שייך יוהרא, וכמו

החפץ חיים (בספרו חומת הדת פ"ז) שצריך האדם להראות לכל שהוא שמח בעבודת יצרו, ולכן אלו שיש להם שיעור קבוע בבית המדרש, והגמרא שלו מונחת בביתו ואין מזדמן לו מי שיביאנה, לא יתבייש לשאת אותה בעצמו, כי צריך להראות לכל שזהו כבודו, וכמאמר חז"ל (סוכה מא, א) אדם יוצא מביתו הולך בשוק ולולבו עמו, שכל זה מראה על חביבות המצוה, וכשבנו הקטן רואה את אביו שהמצוה חביבה בעיניו, גם הוא כשיגדל תהיה חביבות מצוות השם יתברך בעיניו [וראה עוד במועדים חמנים (ח"ב סי' קטז) בטעם מנהג אנשי ירושלים, ועוד שם שמוכא שרבינו הגר"א הקפיד בזה].

והרצוה לקיים מנהג זה של אנשי ירושלים בלקיחת הלולב לבית הכנסת, דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש פ"ב אות ז) שיקח את הלולב ממש בידיו בלא הפסק נרתיק הלולב וקופסת האתרוג. אך אם מחזיק בכלי מהודר, הביא (שם) בשם שו"ת אבני ישפה (ח"ג סי' סז אות ב) שדעת הגר"ש אלישיב שלא היה הפסק כיון שנחשב נוטלו בדרך כבוד. ומה שהאתרוג אינו עומד בקופסא בדרך גידולו אלא

הלכות לולב סימן תרנא

(כ) וכן מנחה דרום מערב צפון: לא (מה) צריך (כא) לחבר האהרונג ללולב בשעת נעונו ולינענע בשניהם יחד. (וכל הנענועים אינן מעבדין ובאיה דרך שנענע (מט) יצא בדיעבד): יב הארבעה מינים הללו (ו) מעבדין זה את זה, שאם חסר לו אחד מהם לא יברך על השאר, *האכל נוטלן (כז) לזכר בעלמא (בין ביום ראשון (נא) בין בשאר ימים) (הרא"ש ורבינו ירוחם נ"ח ח"ג, מהר"ק שו"ת מ"א), ו'אם היו ארבעתן מצויים אצלו [*] (נב) ונטלם אחד אחד, יצא. הגה ובלבד שיהיו (נג) כלם לפניו (הב"ש פ"ו). (נד) ויטל הלולב תחלה ויברך על הלולב (נה) וידעו גם על האחרים (הרא"ש ור"ן ותשובת הרשב"א סימן קנו). *ואם סח ביניהם, צריך לברך (נו) על כל אחד בפני (כג) [כג] עצמו (הגהות מיימוני): יג 'אם

ג ה"ב רבי נתן
מראשית
אמר ד מסנה ונקרא
קצוות דף כו ונקבחה
הר"ף והרא"ש פסק
ג ודפנה ה הרא"ש
שם בשם הראב"ד
ו ונקבים פסקו ז
ויקנה
ז בורקא שם ל"א

באר היטב

האר"י ו"ל וכן פסק הש"י, ע"ש: (כ) מנחה. ובתבתי האר"י ו"ל פתב סדר אחר, בתחלה דרום ואח"כ צפון ומנחה ומעלה ומטה ומעבר. וליעולם יעמוד בפניו למנחה, מ"צ. וכן ב"ח וט"ו ובתשובת תיב"ח סימן קמב ובתשובת דבר-שמואל סימן רח. וקטב המג"א: וי"ל דאשר יקרו ג"כ פסדן הנה דאולינן בחר ימין דעלמא ולא בחר ימין דידה, ע"ש: (כא) לחבר. למענה מן הסבך. כתב הב"י בשם הרקנט"י: עוד הוה נגלה אלי בחלוס בליל יו"ט הא' של חג הספות נתאכסן אצלי חסיד א' אשכנזי שמו הר"ר יצחק ראיתי בחלוס שיהיה פומב השם הנ"י והנה פרחיק הנה"א אחרונה מן הג' אהות, א"ל מה זה עשית, השיב כף נהגים במקומנו, ואני מחיתי בו ובתבתי שלם, ואשתומם על המראה ואין מבין; למחר ראיתי שלא היה מנענע רק הלולב ומיניו בלא האהרונג ותבניתו פתרון חלומי כר"י כל הר"י מינים רומזים בו ויחבר כדאיטא בפדרש, עין ספר הפתות ותבין: (כב) לזכר. וכתב ט"ו: ונראה לי דאי"צ לנענע פניו דאינו אלא לזכר בעלמא. ורש"ל פתב בתשובה דהורה שהש"י ינענע קרינו בשעת הלל ולא בשעת הנרקה, וכ"כ בתשובת מהר"ל סימן קט דיינענע כדרכו בשעת הלל בלא ברקה בכל הנימים, אבל אחרים לא ישלו דחשיבן שבוא לטל ג"כ בשנה אחרת ולברך, ע"ש:

[כ] מנחה. עכ"ט. וצ"ע פלגתא קפוח בשם תולדות אדם למת"ש אלגאו בספקת רבני אשילא ודרך ימין מנחה צפון מערב דרום, אבל מנחה דרום מקרי דרך שמאל, ע"ש. וצ"ע מח"ב שפתב בשם מורו הרב בספר גט מקשר שבעה"ק ירושלים ונהגו לתקוף דרום צפון כו' כמ"ש הרב הגדול האר"י ו"ל ומנה לא מועז כי תורה אמת היתה פסיה, גם כתב כי המנהג הנכון כמו שנהגין העולם וכ"כ בספר הפתות ליעשות ג' חולכות ו' ה' ה'אבות ללך רוח זקא, ע"ש. וע"ש בשם אר"ן חגיגה שמתנגד ירושלים טוב"ב לומר ההושענות אחר ההלל הוא מנהג ותיקין. וצ"ע בתשובת ב"ח סימן קמב נדפס שם קצור תשובה מהב"ח שכתב בענין הנענועים: המשנה ממנהג שנהגו עפ"י הרא"ש ירו על הפתוחות ובעלנפש יעשה כמ"ש רש"ל כר, ואם יעשה עוד אחר כל אלו מנענועים עוד וא"ו מוחות קטנים בדרך חולקה ותבאה היו משבח מאד כר, ע"ש, והביאו בא"ר ויש ט"ס בדבריו, וגם בב"ח קאן כתב שהאר"י בתשובה ולא יזכיר ויתוהונו כהו: [*] והולבן א' א' כו'. וקטב בא"ר ובספר אשכנזי [כז] עמלו. עכ"ט. וצ"ע בר"י בשם ביה"ד דאם נטל כר אחד של גרבה יחור ויברך, וק"א למח"ב פתב בשם שו"ת יבין ובעו שלא לברך, ואף מי שסובר לברך לא יברך כי"א על אותו הסימן, ואם ברוך על נטילת לולב הוי נרקה לכשלה, אך כמור הקציעה קטב לברך על נטילת לולב, לכן נראה ויטל בלא ברקה, ע"ש:

מנהג הברכה

שלוש פעמים, ואחר"כף לצד צפון מולויה ומביא שלש פעמים ואחר"כף למעלה ואחר"כף למטה, (כא) הכל מולויה ומביא שלש פעמים כמו במנחה: לא (מה) צריך לחבר האהרונג⁸⁰ וכ"ו. דאף דאיננו עמיהם באגדה, על-כ"ל פנים צריך להיות מחבר עמיהם: (מט) יצא בדיעבד. ואף דאם לא נענע קלל גם-כן יצא, דהנענועים אינם מעבדין⁸² ומדאגהה לאהרונג נפק ביה⁸³, (כג) מכל מקום שם טוב לתור ולטלו ולינענע, מה שאין כן בזה: יב (ג) מעבדין זה את זה⁸⁴. דביענין לקיחה מטה, וכלן מענה אמת הן⁸⁵: לא יברך על השאר. אפלו אם יודע (כד) כברור שלבסוף ובואו לידו פלן, פניו שאין מצויים לפניו בשעת ברקה: (נא) בין בשאר ימים. הנה ורש"ל בתשובה כתב דהורה לשליח-צבור לטל ולינענע קדם הלל ובשעת הלל (בלא ברקה), אבל אחרים לא ישלו קלל דחשיבן שיבואו לטל גם-כן בשנה אחרת ולברך. אבל באליה רבה חולק על זה (סד) ונעוה דאחרים יוכלו גם-כן לטלו ולינענע בו כמו השליח-צבור⁸⁶, ואדרבה, אם לא ישלו קלל רק השליח-צבור, ויכל לצאת מכשול לשנה בקאה, דיסקמו על השליח-צבור ולא יקחו קלל, (סה) וכן מסתימת הקמחבר והרב משמע גם-כן דכל יחיד ויחיד יוכל לטלו לזכר בעלמא: (נב) ונטלם אחד אחד. יצא⁸⁷. דאגד שאגנו עושין בלולב הוא רק למענה בעלמא ולא לעפובא, וזה אשמועינן בסעיף א, והקא אשמועינן יותר רבובא, דאפלו אם הלקיחה לא היה בכת-אמת רק בזה אחר זה (סו) גם-כן יצא: (נג) פלם לפניו. קלומר, (סו) סומכים לו, והלא מקרן ברקה אחת לכלם, כדלקמה, ולא יצטרך להפסיק ביניהם: (נד) ויטל הלולב תחלה ויברך וכ"ו. דכיון (סא) שפוזרין אותו בברקה, צריך שיהא סמוך לברקה: (נה) וידעו גם על האחרים. ובהו (סט) פוטר את כלן אף-על-פי שנטל כל אחד לקד: (נו) על כל אחד בפני עצמו. דהינו,

* אבל נוטלן לזכר בעלמא. וצריך להור שלא יבין לשם מצוה, דיש בנה משום כל הגרע, כמו שכתב הש"י בסעיף קטן יו, ובאמת כן הוא מןשן בקודא בספרי יאהו, עין שם. אכן מה שכתב הש"י דבר חדש, דאפלו בעת שהוא נוטל על הלולב אחר שכבר קם המצוה ורק משום חובב מצוה בעלמא, גם אז יזהר לקח זקא קל הדי מינים שלא לגרע ממנו ולא להוסיף עליו, כדי שלא יעבר על כל חוסיף וכל הגרע, השיגו עליו כל האחרונים (האר"י והחמדר משה והנהר"ש ור"מ והרא"י), ודעם פניו שכבר קם המצוה אין ש"ך בנה כל חוסיף וכל הגרע⁸⁸: * ואם שוח ביניהם צריך לברך (כ"ו)⁸⁹. עין במגן-אברהם שטמה, דלפי מה דאקמא לן בסימן תקצב שוח בין התקיעות אין צריך לחזר ולברך דכלה חדא מצוה היא, אם-כן הכי נשי בענגנו חדא מצוה היא, כדאיטא במנחות? ונדחק לישבו, עין שם. ולעצתי דעתי נראה בפשיטות דטעם הנהגות מימוני, דאף דאין אנו סוברין פשיטת רבנו תם דביענין שאקחם פלם בידו בכת-אמת דאי לא הוי לא מקרי לקיחה מטה, על-כ"ל פנים בעיני

שער הציצין

(כא) כן מוכח בשו"ת: (כג) מגן-אברהם: (כד) לאפוקי מדעת הרמב"ן דמקל באפן זה, דהמחבר סתם בסוף דכריו להרמב"ם: (כז) כן משמע מביאר הג"א כדקביא ראיה מלא יביא פריש ולא רמון, ושם מניר ביחידים: (סא) פרי-מגרים: (סב) לאפוקי מדעת רבנו תם דסובר דלא יצא בזה: (סו) מגן-אברהם וקפריש הפרי-מגרים. ומדבר הג"א משמע דטרפ"א שהעתיק דעת הרא"ש חולק על המחבר בעקר הדין ולא יצא כל זמן שאינם לפניו; (טעם המגן-אברהם, דאם כן היה לו לזקמ"א לכתב י"ש אומרים, ומדכתב סתמא משמע דגם הרא"ש מודה בעקר הדין להרמב"ם דמן התורה יצא: (סא) הג"א: (סט) הג"א: